

ta curialesc que es recorda massa del b. ll. *reddere*, que escriu ací i allà en tota mena de documents. L'evolució fonètica catalana -d' > -ð > -y garanteix que no hi hagué res de real en aquesta *dd* (que en català no hauria pogut passar a -ð > -y; cf. *rette*). En canvi, en la grafia més rara *Resis*, la -s- és grafia habitual i aproximada de la -ð- arcaica.

No escau al propòsit de l'*Onomasticon Cat.* donar gaire bibliografia, però farem ací una excepció seleccionant-ne unes poques obres d'interès notable, com a fruit del treball d'homages que hi havien pensat molt i aplegaren molt, amb sòlid instint crític. Antoni de Bofarull i de Brocà, *Costums que's perden y records que fugen: Reus, de 1820 a 1840* (Barcelona 1880); Ramon Violant i Simorra, *Etnografia de Reus i la seva comarca: el Camp, la Conca, el Priorat*, 4 volums (Reus 1955); Andreu de Bofarull i de Brocà, *Anales históricos de Reus, desde su fundación hasta nuestros días* (1845; segona edició, 1866).

Però qui es vulgui llançar a manejar una massa de noms enorme, capbussis en la tolla del llibre de Ramon Amigó i Anglès, *Materials per a l'estudi dels noms de lloc i de persona del terme de Reus*, 639 pp. (Reus 1988), imponent maó de dades recents, i adoztenada micronímia i oclonímia, apilotada tenaçment en una vida sencera, sense esma crítica ni penetració; ometent, en canvi, noms de lloc singulars i valuosos que ell no comprenia (com *Cotxo* i *Aixetones*).

Quant a l'etimologia, desdenyarem refutar els innumbrables acudits frívols, anecdòtics, folklòrics, que arrencara (una vintena) el llibre de Ramon Amigó (pp. 23 a 25). Car l'únic assaig seriós, també en aquest sentit, fou l'esmentat treball de Brocà; i és ell qui pensà que pogués ser un nom heretat d'una llengua pre-romana.

Res més natural tractant-se del d'una vella ciutat, que ja ens consta poblada pels mahometans, en el moment de reprendre'ls-la (l'any 1117, veg. l'article de Brocà). Són noms d'herència pre-romana *Tarragona*, *Salou*, *Cabra*, *Cardó*, *Arbeca*, *Lilla*, *Llardecans*, *Stiges*, *Tortosa*, *Xerta*, *Tivenys*, *Ulldecona*, *Pratdip*; ¿com el de *Reus*, entitat grossa i important de sempre, havia de botjar d'un frèvol brot anecdòtic? La fonètica històrica comanda al lingüista: que *Reus* surt naturalment de la base REDES, -IS, normal per a *Reus* com per a *peus*, PEDES, per a *seu*, SEDEM. Per aquí hi ha almenys un enllaç materialment exacte, que ja s'imposà a l'atenció de Brocà i a la meua (*Beitrag zur Namenforschung* VII, 1973, p. 282) amb l'ètimon REDAS o REDIS del nom de lloc (PAGUS REDENSIS), ètimon de *Razès*, el país llenguadocià de l'extrem Sud, fronterer del nostre Rosselló.

El centre en fou el castell i vileta de *Rennes-le-Château*, 30 k. al Sud de Carcassona, el qual apareix en les formes *Redae*, *Redes*, *-da*, *-dex*, en 21 documents del període de 1000 a 1150, amb el més antic, de l'any 1002 (C. Devic i J. J. Vaissette, *Histoire générale du Languedoc*, edició definitiva, Tolosa 1872-1975, IV, p. 244; i veg. l'índex de Molinier per als restants): el comte de Carcassona dona «*Redas* castellum, cum suo

comitatu» al seu fill, llevat d'un alou «in ipso comitatu *Redense*», que deixa consagrat a Déu. Nom que venia de molt abans, com es veu pel derivat *Rezès* (> *Razès*), ja esmentat en un diploma de Carloman, l'hereu de l'imperi carolingi, en el S. IX, fent dons al monestir de «Sanctus Polycarpus in pago *Redensi*» en l'any 881 (*op. cit.*, p. 67). Com és ben sabut, la -d- intervocàlica dóna -z- en llengua d'oc.

Afegim-hi docs. cat., que ens mostren el deixant que marcà aquest nom des del principi. Un de quasi tant antic com el diploma de Carloman, de l'any 885: «strata Francisca superiore, usque in grado *Redese*», afrontació de Sant Pere dels Forcats, document de Cuixà (Ramon d'Abadal, *Com neix i creix un gran monestir català abans de l'any mil: Eixalada-Cuixà*, Montserrat 1954, p. 165): segurament seria allà on la gran estrada tramuntava des del Capcir al Razès; «in comitatu qui dicitur *Redensis* --- in ipsa Rocha —ad ipso Faro—» (*Roque-de-Fa*) l'any 957 (*id.*, 184); al comte de Cerdanya li promet Rengardis, comtessa de Carcassona: «ut donet ei *Redes* cum omni comitatu *Redensi* ---» l'any 1067 (Pere de Marca, *Marca Hispanica sive limes Hispanicus*, París 1688, document número 265).

Anteriorment encara al diploma de Carloman, es coneix ja en el poema en hexàmetres en què Teodulf d'Orleans, «missus regius», explica a l'emperador la seva missió a Septimània, en l'any 788, on parla de la capital del Razès amb el nom de *Rèdae* (Auguste Longnon, *Atlas historique de la France*, París 1912, p. 154, n. 12).

Sabarthès hi aporta moltes dades en el seu mai prou ponderat *Dictionnaire topographique du département de l'Aude* (París 1912) i en la monografia sobre *Comptes consulaires de Limoux*, precisant que *Rennes-le-Château* és un «ancien oppidum gallo-romain, chef-lieu du pagus *Redensis*», «qui devint au XVe siècle, chef-lieu d'une baronnie», la qual comprenia 11 pobles entorn de Rennes; i en dóna altres cites documentals dels Ss. XI-XIII, sempre en les formes *Redae*, «de *Redes*», *Reddas*, *Reddis*, finalment *Rezae* 1258; des de 1347 esdevé general una forma com la moderna, tipus *Renes/Regnis*. Però encara llegim *Rezes* l'any 1928 (*Comptes consulaires*, p. 189). I aquesta forma ha restat també, en figura composta, per a un lloc situat arran del riu Aude, «ad vadum *Redes*» (així ja l'any 1185): un gual del riu, accentuat en la primera e, com es veu per la forma moderna *Gadrèses*, «fief de Fonfroide, commune de Bizanet» també documentat com «Condamina de *Gadrèses*» des de 1259 a 1500 (Sabarthès, *Dictionnaire*, s. v. *Gadrèses*).

Brocà ja està impressionat per aquesta semblança —o identitat— de formes i ho estudia en la monografia de Louis Fédié *Le comté de Razès et la Diocèse d'Alet* (Carcassona 1888), p. 7 i següents, el qual escriu *Rhedae* com a nom del castell i oppidum, segons la tendència francesa a abusar de la prestigiosa *Rb*; com que Fédié ja li parla d'una etimologia pre-romana d'aquest nom, ja es pregunta Brocà: «¿Podria inducirse una comunidad de léxico?». Però reclusa,